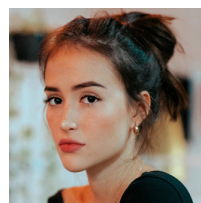
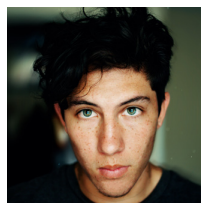
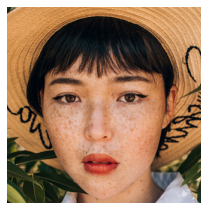
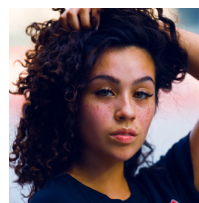
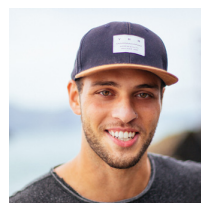
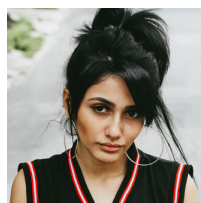
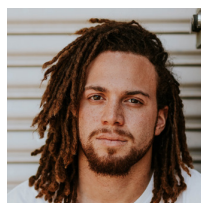
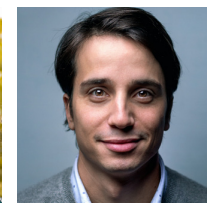
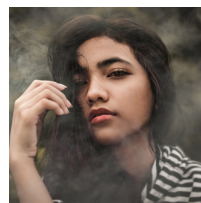
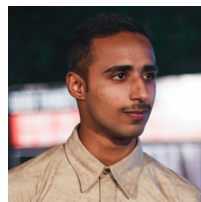
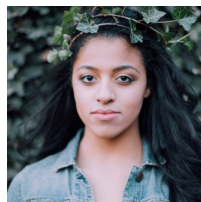
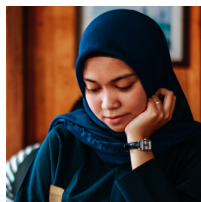
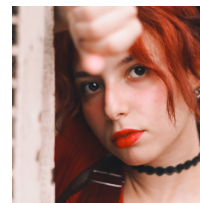
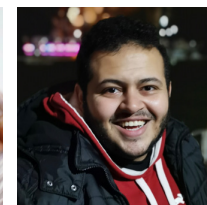

ETTERKOMMERE AV INNVANDRERE I NORGE

MOBILITET, ASSIMILERING, DISKRIMINERING

Hovedfunn fra prosjektet Pathways to Integration: The
Second Generation in Education and Work in Norway

INSTITUTT
FOR SAMFUNNS-
FORSKNING

ETTERKOMMERE AV INNVANDRERE I NORGE

MOBILITET, ASSIMILERING, DISKRIMINERING

- 4** Innvandringens langsiktige konsekvenser
- 6** Om prosjektet
- 7** Hovedspørsmål
- 8** Assimilering: et teoretisk referansepunkt
- 10** Starten på det nye Norge
- 12** Hvordan går det med etterkommerne i utdanning?
- 15** Er bare høyere utdanning godt nok?
- 16** Hvordan går det med etterkommerne i arbeidslivet?
- 19** Ulike veier til eliteyrkene
- 20** Etniske nisjedannelser på toppen
- 22** Opplevd diskriminering på arbeidsplassen
- 23** Diskriminering i Norge og andre land
- 24** Konklusjoner
- 26** Forskerne
- 28** Publikasjoner
- 30** Formidling

Institutt for
samfunnsforskning

Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo
Tlf. 23 08 61 00
samfunnsforskning.no

ISBN (trykk): 978-82-7763-641-2
ISBN (digital): 978-82-7763-642-9

Forsidebilder: Unsplash.com

INNVANDRINGENS LANGSIKTIGE KONSEKVENSER

Arnfinn. H. Midtbøen
prosjektleder

Nyere norsk innvandringshistorie starter med arbeidsinnvandringen omkring 1970. Pakistane-re utgjorde den desidert største gruppen av «fremmedarbeiderne», som de ble kalt den gangen, men også innvandrere fra India, Marokko og Tyrkia var del av denne første fasen i nyere norsk innvandringshistorie. Etter hvert har nye grupper kommet til, og

innvandrere og deres etterkomere utgjør i dag mer enn 17 prosent av den norske befolkningen.

Innvandringen til Norge har vært omdiskutert. Forskningen viser blant annet at innvandrerne totalt sett har lavere utdanningsnivå og deltakelse i arbeidslivet enn majoritetsbefolkningen. Nå er etterkommerne av de første innvandrerne i ferd med å avslutte utdanningsløpet og innta arbeidslivet. De langsiktige konsekvensene av innvandringen på samfunnsnivå avgjøres på mange måter av hvordan det går med etterkommergenerasjonene i utdanning og arbeid.

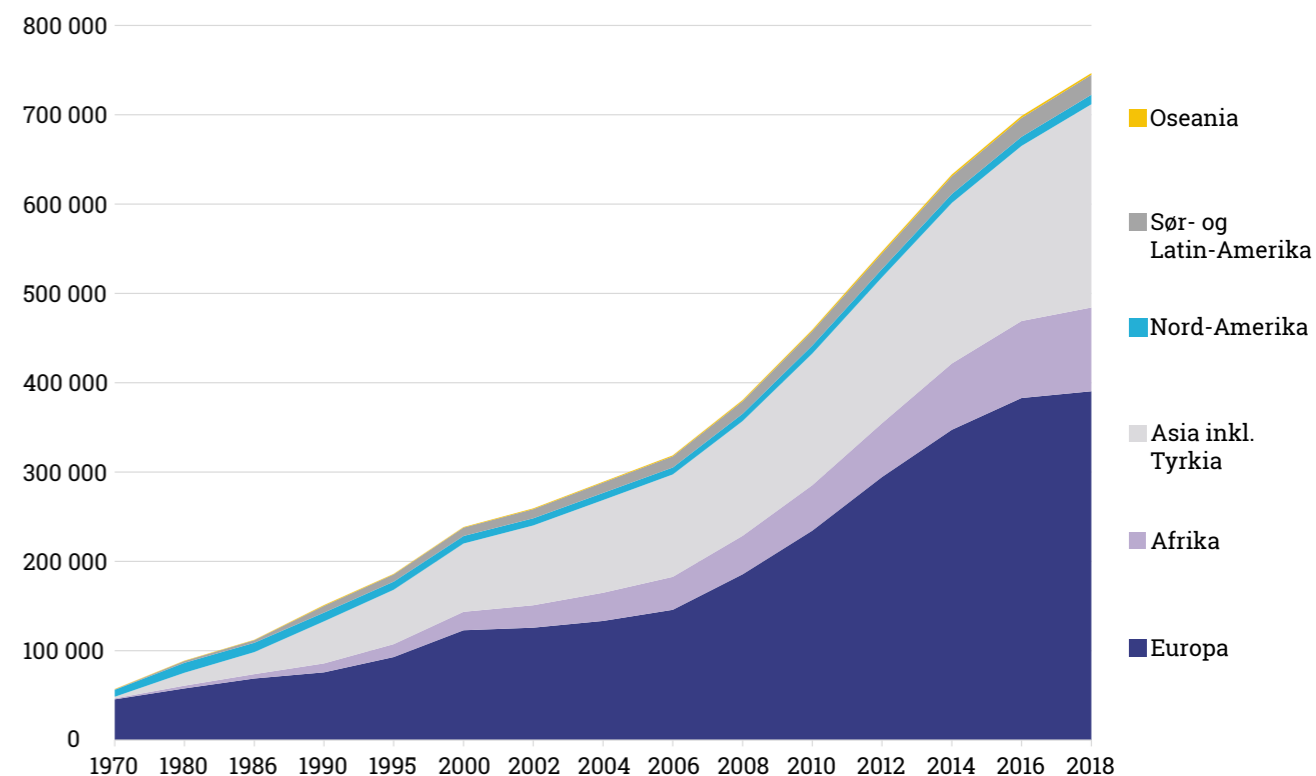
Hvis etterkommerne opplever sosial mobilitet og muligheter på linje med majoriteten, kan vi et stykke på vei akseptere at innvandrere ofte stagnerer i marginale posisjoner. Hvis de derimot

reproduserer sine foreldres posisjoner, opplever blokkerte muligheter og stagnerer i lavere samfunnssjikt, kan vi se fremveksten av en etnisk underklasse – med sosial konflikt og belastning på velferdsbudsjettene på kjøpet.

” De langsiktige konsekvensene av innvandringen avgjøres på mange måter av hvordan det går med etterkommergenerasjonene.

Svarene har vi ikke ennå. Dette er fortsatt en ung befolkningsgruppe, 87 prosent av etterkommerne er under 25 år, og det er stor variasjon mellom ulike grupper når det gjelder foreldrenes innvandringsgrunn, utdanningsnivå og deres etniske og religiøse bakgrunn.

Innvandrerbefolkningen i Norge, 1970–2018

I forskningsprosjektet Pathways to Integration: The Second Generation in Education and Work in Norway har vi undersøkt hvordan barna til de første arbeidsinnvandrere gjør det i utdanning og i arbeidsliv. Vi har studert frafall fra videregående skole, aspirasjoner blant elever i yrkesfaglig utdanning og oppnåelse av elite-

utdanninger innen medisin, jus og økonomi. Vi har undersøkt overganger fra utdanning til arbeidsliv, etnisk nisjedannelse på toppen av arbeidsmarkedet og opplevelser av diskriminering på arbeidsplassen. Og gjennom komparative perspektiver har vi studert hvordan den norske velferdsstatens institusjonelle

oppbygning preger etterkommerne sosiale mobilitetsmønstre.

Til sammen danner prosjektet et første, helhetlig bilde av de ulike veiene til integrasjon og marginalisering som kjennetegner den første og eldste gruppen av etterkommere i Norge.

OM PROSJEKTET

MÅL

Formålet med prosjektet er å undersøke hvordan det går med etterkommere av innvandrere i norsk utdanning og arbeidsliv. Søkelyset er særlig på barna til arbeidsinnvandrere fra «de fire store» første landene: Pakistan, Tyrkia, Marokko og India.

GJENNOMFØRING

Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråds VAM-program og er utført av en tverrfaglig forskergruppe bestående av sosiologer, økonomer og antropologer ved Institutt for samfunnsforskning.

DATA

Studien er basert på registerdata, surveydata fra Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, og 136 kvalitative dybdeintervjuer med tre ulike grupper etterkommere: Personer med fullført utdanning innen medisin, juss og økonomi, og som arbeider som leger, advokater og økonomer («eliteutvalget»), personer som er i ferd med å ta en yrkesfaglig utdanning («det yrkesfaglige utvalget»), og ungdom som av ulike grunner ikke har fullført videregående skole «fracfallsutvalget».

HOVEDSPØRSMÅL

- 1 Hvordan påvirker den norske velferdsstaten mobilitetsmønstre blant etterkommere av innvandrere?
- 2 Hvordan fordeler etterkommere av innvandrere seg i den norske klassestrukturen?
- 3 Hvilke ambisjoner for utdanning og arbeid kjennetegner etterkommere av innvandrere i yrkesfag?
- 4 Hvilken rolle spiller innvandrerbakgrunn for sysselsetting blant etterkommere med fullført mastergrad?
- 5 Hvilke typer tilpasning til arbeidsmarkedet skjer blant etterkommere i høystatusyrker?
- 6 I hvilken grad påvirker sosioøkonomisk integrasjon innvandreres og etterkommeres opplevelser av diskriminering i arbeidslivet?

ASSIMILERING

ET TEORETISK REFERANSEPUNKT

Assimilering har vært et kjernebegrep i amerikansk migrasjonssosiologi siden tidlig på 1900-tallet. I Europa assosieres gjerne assimilasjon med statlig undertrykkelse av minoritetsgrupper, og europeiske migrasjonsforskere har derfor skydd begrepet. Opprinnelig var assimilasjon en betegnelse brukt om den gradvise tilpasningsprosessen til majoritetssamfunnet som innvandrere og deres etterkommere gjennomgår «på bakken», og hvordan oppfatninger av hvem og hva som utgjør majoritetssamfunnet gradvis endres etter hvert som nye grupper defineres som del av samfunnets «hovedstrøm».

I Norge og de fleste andre vestlige land pågår det utvilsomt en gradvis assimilasjonsprosess, når begrepet defineres på denne måten. Etterkommere av innvandrere presterer for eksempel bedre enn innvandrere i utdanningssystemet, og de deltar i større grad i arbeidsmarkedet. Samtidig er det store forskjeller i utdanningsni-

vå og sysselsetting mellom ulike grupper etterkommere, og mellom etterkommere i ulike land kjenntegnet av forskjellige velferds- og utdanningssystemer. Dette tyder på at assimilasjonsprosesser påvirkes av både hvor man kommer *fra* og hvor man kommer *til*.

”I Norge og de fleste andre vestlige land pågår det utvilsomt en gradvis assimilasjonsprosess

I Pathways-prosjektet har vi undersøkt hvordan etterkommernes mobilitetsmønstre preges av både foreldrenes klassebakgrunn (hvor de kommer fra) og den norske velferdsstatens institusjonelle tilrettelegging for mobilitet, blant annet gjennom et omfattende økonomisk sikkerhetsnett og et gratis, offentlig skole- og utdanningssystem (hvor de kommer til).

Samtidig advarer vi mot et forenklet syn på assimilering, der etterkommernes høye utdanningsopp-

nåelse og deltakelse i arbeidslivet tolkes som en fullendt og utelukkende vellykket assimilasjonsprosess. Det er for eksempel fullt mulig å ha sterk sosioøkonomisk mobilitet og likevel oppleve diskriminering i arbeids- og samfunnsliv. Et gjennomsnittlig høyt utdanningsnivå blant etterkommere kan dessuten skjule en betydelig *vertikal* polarisering, der mange lykkes i å fullføre prestisjefylte utdanningsløp mens andre faller fra. Og et høyt utdanningsnivå kan skjule en sterk *horisontal* polarisering, der etterkommerne konsentreres i profesjonsyrker, men av ulike grunner unngår yrker i for eksempel akademia, kunst- og kulturfeltet.

Assimileringsperspektivet vi anlegger i Pathways-prosjektet, er med andre ord ikke en ukritisk import av et begrep med et fasttømret innhold. Det er et analytisk verktøy å tenke med og videreutvikle – og som trekker linjer tilbake til migrasjonsforskningens opprinnelse.

Assimileringsforskningen startet med studier av europeiske immigranter til USA. Dette bildet viser en tysk familie som har ankommet USA under den europeiske migrasjonsbølgen på slutten av 1800- og begynnelsen av 1900-tallet.

Foto: share.america.gov

STARTEN PÅ DET NYE NORGE

I 1967 var det 14 pakistanere i Norge. Ved utgangen av 1973 hadde antallet økt til 1439 personer. Begynnelsen på nyere norsk innvandringshistorie ble skrevet i

de tidlige 1970-årene. Den unge ISF-forskeren Aud Korbøl forstod tidlig betydningen av å undersøke hvordan de første pakistanerne i Norge tilpasset seg det norske samfunnet, og hvilket Norge som møtte dem. I 1974 avsluttet hun sitt langvarige feltarbeid med en original og imponerende avhandling på 500 sider. Deler av arbeidet ble imidlertid klausulert, og avhandlingen har kun eksistert som en stensil i et fåtall eksemplarer.

Som del av Pathways-prosjektet ble Korbøls avhandling, *Den kritiske fase: Innvandring fra Norge til Pakistan 1970-1973*, publisert i bokform og utgitt på Universitetsforlaget. Avhandlingen er en studie av den spede begynnelsen på nyere norsk innvandringshistorie. Den beskriver

” Avhandlingen er en studie av den spede begynnelsen på nyere norsk innvandringshistorie.

den samfunnsmessige og politiske konteksten som innvandringen fant sted innenfor, og den formidler i detalj hvordan situasjonen opplevdes for de første pakistanerne som kom til Norge.

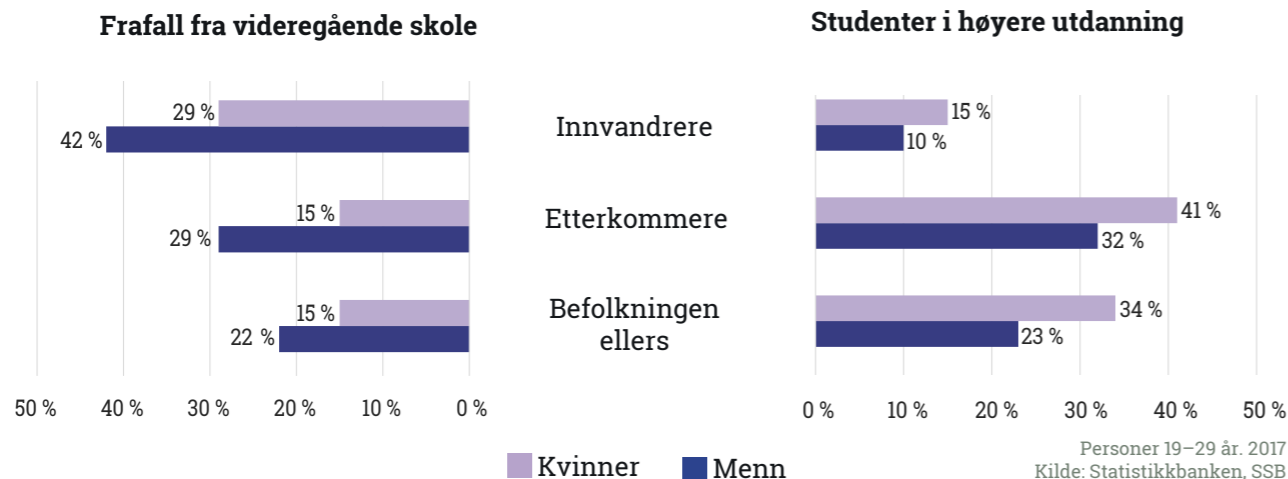
I dag har om lag 38 000 nordmenn bakgrunn fra Pakistan. Nesten halvparten av dem er barn og barnebarn av pionergenerasjonen, født og oppvokst i Norge, uten direkte erfaring med – og kanskje heller ikke så mye kjennskap til – hva de tidlige 1970-årene egentlig innebar. Korbøls avhandling gir et unikt innblikk i det som også er deres historie.

Forsker Aud Korbøl sammen med sine pakistanske informanter i Oslo i 1971. Foto: Privat

HVORDAN GÅR DET MED ETTERKOMMERNE I UTDANNING?

1. De er overrepresentert både i høyere utdanning og i frafall fra videregående skole

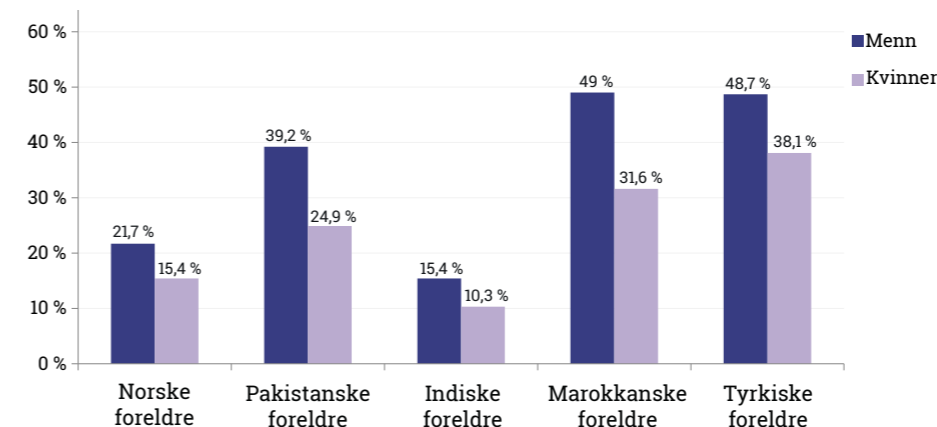

Etterkommere av innvandrere gjør det samlet sett betydelig bedre enn innvandrere i utdanningssystemet. De har lavere frafall fra videregående skole, og de tar i langt større grad høyere utdanning. Sammenlignet med den øvrige befolkningen ser vi imidlertid en klar polarisering blant etter-

kommerne: De har høyere frafall fra videregående skole enn majoriteten, men de er også overrepresentert i høyere utdanning. Blant etterkommerne er det også betydelige kjønnsforskjeller. Mannlige etterkommere har langt høyere frafall fra videregående skole enn kvinnelige etterkom-

mere, og kvinnelige etterkommere tar i større grad høyere utdanning enn mannlige etterkommere. I høyere utdanning er imidlertid både mannlige og kvinnelige etterkommere overrepresentert sammenlignet med menn og kvinner i befolkningen for øvrig.

2. Det er stor variasjon i andelen som ikke fullfører videregående skole

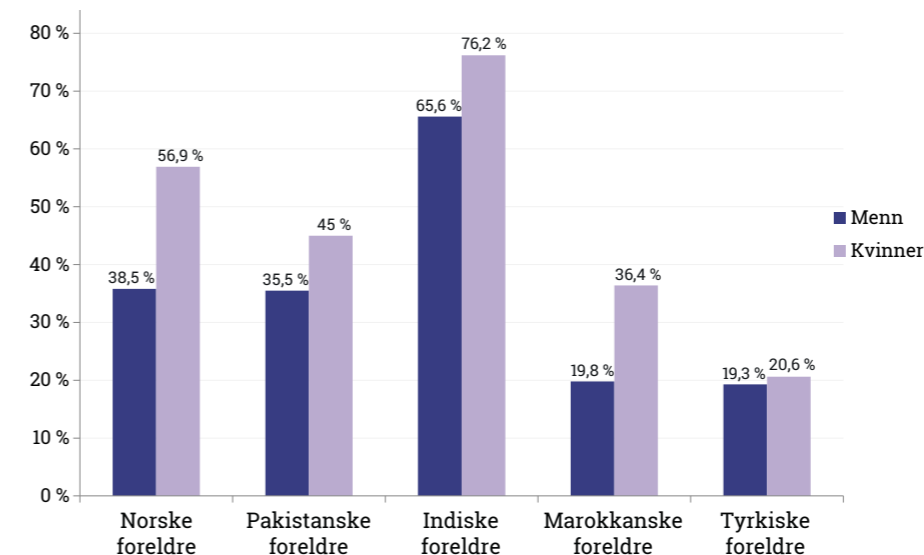

Alder: 26–35. Tall fra 2014.
Kilde: SSB/Midtboen & Nadim (2019)

Når vi ser nærmere på etterkommerne med bakgrunn fra Pakistan, India, Marokko og Tyrkia, finner vi i all hovedsak det samme bildet som for etterkommerne samlet sett. Samtidig er det klare forskjeller mellom grupper.

Med unntak av indiske etterkommere har alle etterkommergruppene høyere frafall i videregående skole enn barn av majoritetsforeldre.

3. Det er stor variasjon i andelen med fullført utdanning på universitetsnivå (3 år eller mer)

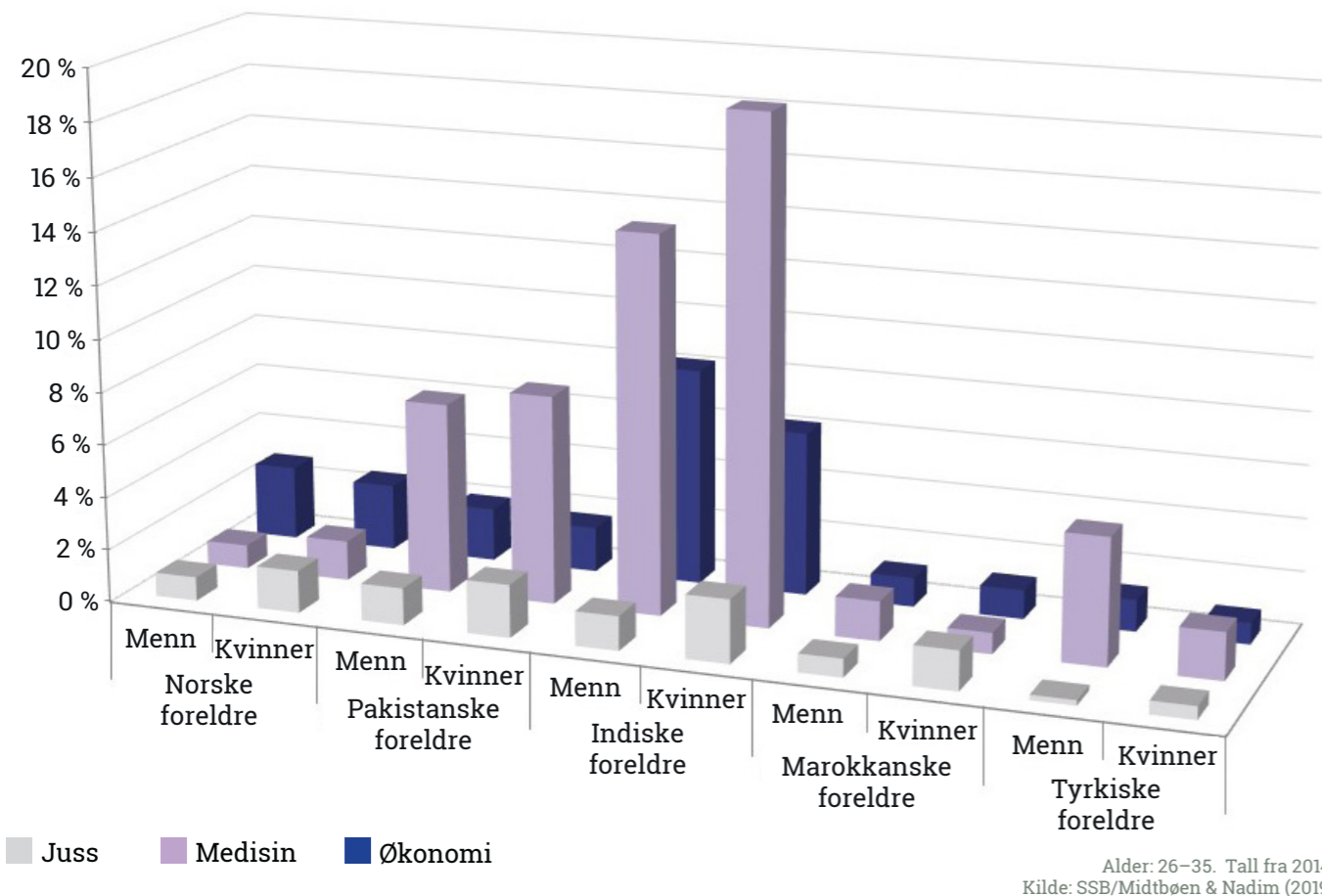
Alder: 26–35. Tall fra 2014.
Kilde: SSB/Midtboen & Nadim (2019)

Indiske etterkommere fullfører også i langt større grad høyere utdanning, sammenlignet med både barn av majoriteten og barn av de andre innvandrergroppene. Pakistanske etterkommere er i en mellomkategori og er på nivå med majoriteten blant gutter, mens andelen er lavere blant jenter.

Kjønnsmonsteret er for øvrig det samme for alle grupper: Gutter har større frafall fra videregående skole enn jenter. Som i befolkningen for øvrig fullfører kvinner i alle etterkommergrupper i større grad høyere utdanning enn menn.

4. Etterkommerne er overrepresentert i flere eliteutdanninger

Det er vel kjent at mange etterkommere av innvandrere aspirerer til utdanningsløp med høy status, slik som medisin, juss og økonomi. Når vi zoomer inn på dette elitenivået, ser vi at flere etterkommergrupper utmerker seg vis-à-vis majoriteten. Figuren viser andelen i de ulike gruppene som har fullført utdanning innen

juss, medisin eller økonomi på masternivå eller høyere. Særlig slående er tallene for medisin: En betydelig høyere andel etterkommere fra India og Pakistan, og også mannlige etterkommere fra Tyrkia, har fullført en medisintdannelse sammenlignet med majoriteten i samme aldersgruppe.

Aller mest slående er tallene for kvinnelige etterkommere fra India, der nesten 18 % av alle i aldersgruppen 26–35 år har fullført en medisintdannelse. Til sammenligning har om lag 1,5 % av kvinner med majoritetsbakgrunn gjort det samme.

ER BARE HØYERE UTDANNING GODT NOK?

Etterkommernes slående resultater i utdanningssystemet skyldes en rekke ulike forhold. Tidligere forskning fra både Norge, USA og andre land i Europa viser at etterkommere har svært høye aspirasjoner. Dette henger sammen med sterke forventninger fra foreldrene om at de skal ta høyere utdanning som resulterer i trygge jobber med god økonomi – som medisin og juss.

Den amerikanske sosiologen Vivian Louie har omtalt dette som «the immigrant bargain»: Innvandrere har ofte gitt opp egne muligheter i landet de kom fra, og som regel arbeidet i lavstatusyrker i landet de kom til, for å legge til rette for barnas fremtid. Dermed er det etterkommernes oppgave å sørge for at foreldrenes oppofrelse var verdt innsatsen: Innvandring er et familieprosjekt som går over generasjoner.

Tallene tyder samtidig på at

foreldrenes sosiale klassebakgrunn i landet de kom fra, er viktig. I etniske grupper med sterke nettverk og streng sosial kontroll vil ofte også barna prestere godt i utdanningssystemet.

I Pathways-prosjektets kvalitative deler har vi intervjuet både personer som har gjennomført utdanninger innen medisin, juss og økonomi («eliteutvalget»), og personer som er i ferd med å ta en yrkesfaglig utdanning («det yrkesfaglige utvalget»). Eliteutvalget bekrefter i stor grad tidligere forskning: De fleste av informantene har opplevd store forventninger om høyere utdanning, fortrinnsvis innen medisin. Mange kommer dessuten fra familier der en av eller begge foreldrene hadde påbegynt høyere utdanning før de migrerte, men har likevel vokst opp i lavinntektsfamilier i Norge. At etterkommerne er forventet å gjenopprette familiens status

her, er noe mange forteller om.

Interessant nok viser intervjuene med det yrkesfaglige utvalget mye av den samme dynamikken. Selv om dette er unge som enten har valgt en yrkesfaglig utdanning av interesse, eller fordi de ikke hadde gode nok karakterer til å komme inn på studiespesialisering, er ambisjonsnivået om å ta en høyere, prestisjefyllt utdanning vel så tydelig formulert blant disse informantene. Svært få av våre informanter ser for seg en yrkesfaglig jobb.

Intervjuene bekrefter i stor grad tidligere forskning på etterkommere av innvandrere i Norge og i andre land: Bare en fullendt høyere utdanning er godt nok. At også elever på yrkesfag uttrykker dette så tydelig, peker imidlertid ikke bare på forventninger i innvandremiljøene, men på den lave statusen til yrkesfag i det norske samfunnet generelt.

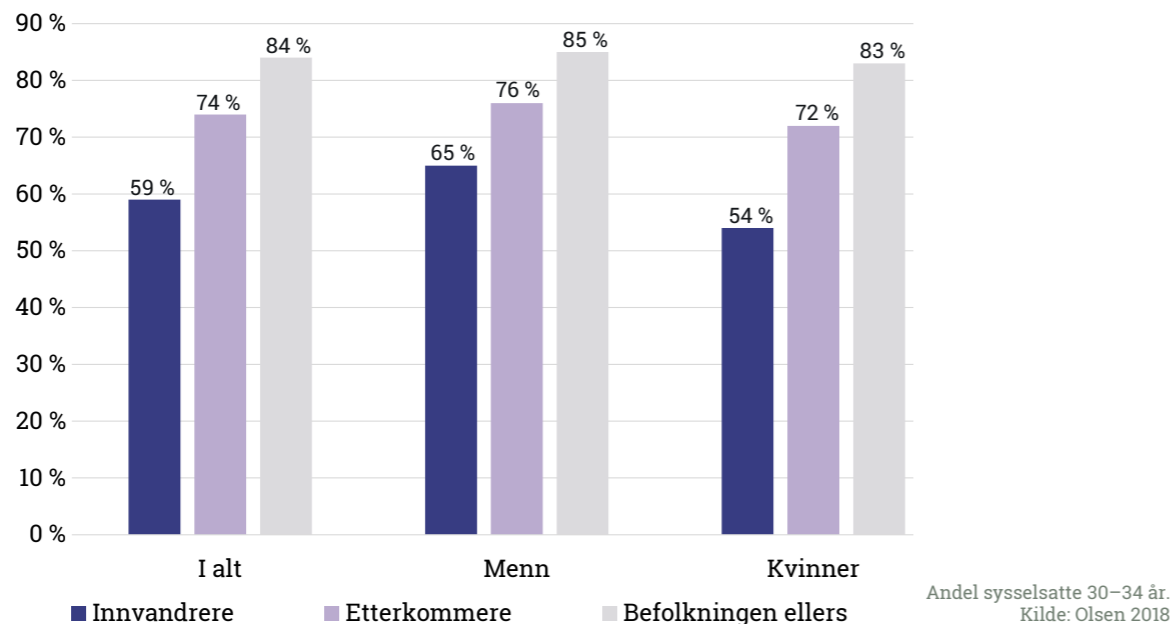
HVORDAN GÅR DET MED ETTERKOMMERNE I ARBEIDSLIVET?

1. De har høyere sysselsetting enn innvandrere, men lavere enn befolkningen ellers

Svært mye av forskningen på etterkommere av innvandrere har dreid seg om prestasjoner i utdanningssystemet. Forklaringen på dette er i hovedsak gruppens unge alder. Hvert eneste år fullfører imidlertid mange etterkommere sine utdanninger og beveger seg ut på arbeidsmarkedet. I hvilken grad får de omsatt sine

kvalifikasjoner til relevant arbeid? Samlet sett har etterkommere av innvandrere klart høyere yrkesdeltakelse enn innvandrere i samme aldersgruppe. Selv om etterkommerne er overrepresentert i høyere utdanning, har de imidlertid lavere deltakelse i arbeidslivet enn befolkningen ellers.

Kjønnsforskjellene i sysselsetting er betydelig mindre blant etterkommere enn blant innvandrere. Dette skyldes i all hovedsak at kvinnelige etterkommere i betydelig større grad enn kvinnelige innvandrere er i arbeid, noe som igjen henger sammen med det svært høye utdanningsnivået blant kvinnelige etterkommere.

Sysselsatte defineres som «personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i referanseuken (i november), samt personer som har et slikt arbeid, men som var midlertidig fraværende pga. sykdom, ferie, lønnet permisjon eller lignende».

2. Det er mindre variasjon i sysselsetting enn i utdanning blant etterkommerne

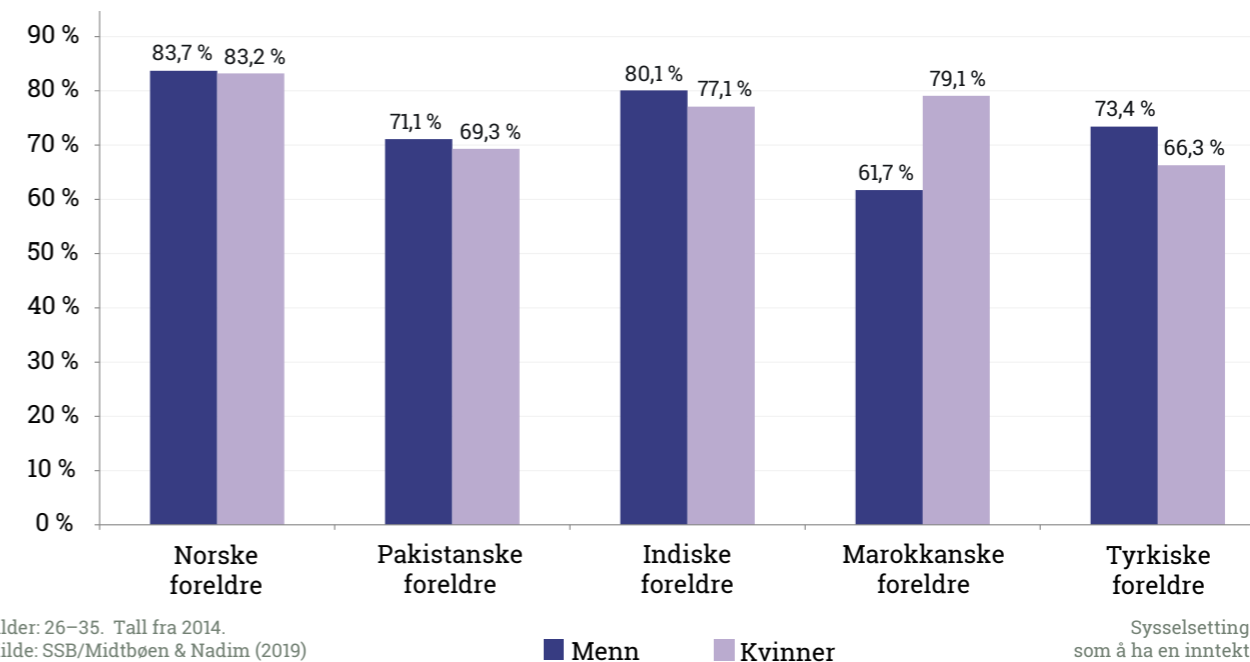
Når vi vender blikket mot de fire eldste etterkommergruppene i Norge, ser vi i all hovedsak det samme bildet. Unge med majoritetsforeldre har høyest sysselsetting – over 80 prosent blant både kvinner og menn – mens etterkommerne arbeider i noe mindre grad.

Alle grupper har likevel høy arbeidsmarkedsdeltakelse: Blant indiske etterkommere ligger

sysselsettingen på nesten 80 prosent blant både kvinner og menn. Det samme gjelder for kvinnelige etterkommere med foreldre fra Marokko, som har betydelig høyere sysselsetting enn blant menn i samme gruppe.

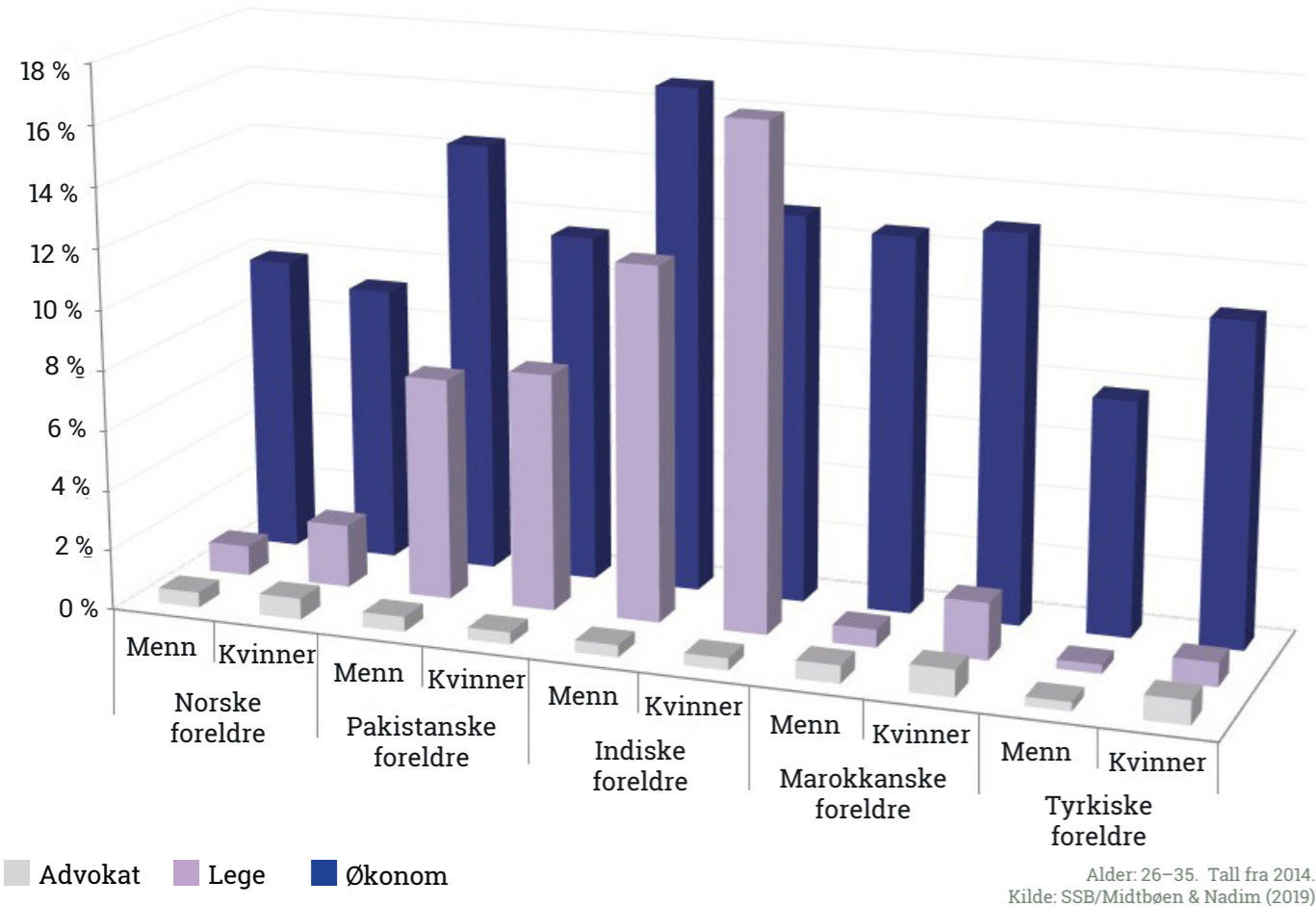
For de andre gruppene ser vi det samme kjønnsmønsteret som for majoriteten: Menn er sysselsatt i noe høyere grad enn kvinner, men

forskjellene er små. I den norskpakistaniske etterkommergruppen er yrkesdeltakelsen blant kvinner særlig bemerkelsesverdig, etter som kvinnelige innvandrere fra Pakistan har svært lav sysselsetting. For denne gruppen har det – i alle fall når vi ser på deltakelse i arbeidslivet – funnet sted en generasjonell kjønnsrevolusjon.

Alder: 26–35. Tall fra 2014.
Kilde: SSB/Midtboen & Nadim (2019)

3. Etterkommerne er overrepresentert i flere eliteyrker

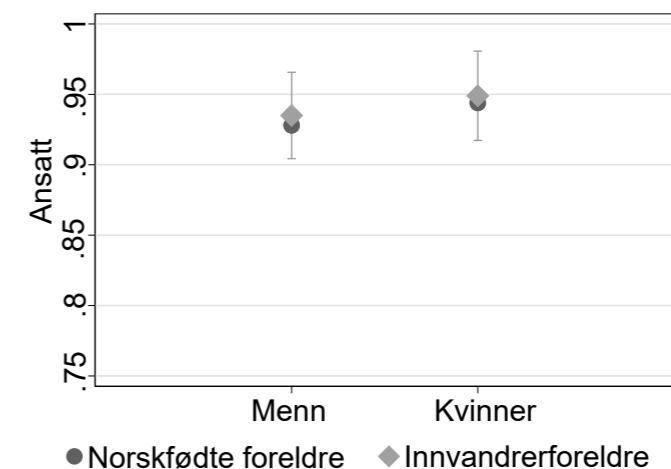
Nyere forskning fra USA tyder på at etterkommere ikke nødvendigvis lykkes med å få omsatt sine kvalifikasjoner til relevant arbeid (Tran et al. 2019). Selv om etterkommere fra mange asiatiske land også der er overrepresentert i eliteutdanning, er bildet mer sammensatt for arbeidslivet.

I Norge ser vi imidlertid at etterkommere fra India og Pakistan også er klart overrepresentert blant dem som er ansatt som leger og økonomer, mens de er representert på linje med majoriteten i advokatyret. Også andelen etterkommere fra Marokko og

Tyrkia er om lag den samme som majoriteten i disse eliteyrkene.

Igjen er det verdt å merke seg kjønnsforskjellene. Innen legeyrket er det for eksempel en høyere andel kvinner enn menn innen alle etterkommergruppene.

ULIKE VEIER TIL ELITEYRKENE

Andelen personer med mastergrad fra en stor norsk utdanningsinstitusjon som er i et ansettelsesforhold i løpet av de første årene etter fullførte studier.

Selv om etterkommere av innvandrere i stor grad lykkes i å få en fot innenfor arbeidslivet, og selv om de er overrepresentert i høystatusyrker som advokat og medisin, sier ikke disse tallene noe om hvordan overgangen til arbeidslivet faktisk forløper. Tidligere forskning har dokumentert at etterkommere møter barrierer på terskelen til arbeidslivet, og at dette blant annet skyldes diskriminering. Men hvordan ser dette ut i toppen av utdanningsfordelingen?

I Pathways-prosjektet har vi undersøkt overgangen til arbeidslivet for etterkommere med fullført mastergrad. Både mannlige og kvinnelige etterkommere med

mastergrad har lavere sannsynlighet for å bli ansatt enn jevnaldrende med majoritetsbakgrunn og samme utdanning. Våre analyser viser imidlertid at årsaken ikke ser ut til å være diskriminering på grunn av etnisk bakgrunn, men at dette henger sammen med hvor de har studert og hva slags karakterer de har oppnådd.

Fordi etterkommere som gruppe har både dårligere skolekarakterer og høyere ambisjoner enn majoritetsungdommer, tar langt flere av dem utdanning i land hvor det er enklere å komme inn på det studiet de ønsker. Blant etterkommere med mastergrad har halvparten tatt studiene i utlandet, mot under 20 prosent

i majoriteten. Innen medisin er bildet enda tydeligere: Mer enn 70 prosent av de ferdigutdannede etterkommerne har graden sin fra utlandet, mens det samme gjelder rundt en tredjedel av majoriteten.

Når vi ser kun på personer med mastergrad fra norske universiteter, og tar hensyn til oppnådde karakterer på studiet, er det ingen signifikante forskjeller mellom etterkommere og majoriteten når det gjelder hvorvidt de får seg en jobb. For etterkommerne som gruppe blir likevel veien til arbeidslivet ekstra lang, selv når de har tatt en eliteutdanning – fordi denne som oftest er tatt i et annet land.

Kilde: Cools & Schøne (2019)

ETNISKE NISJEDANNELSER PÅ TOPPEN

Mye av forskningen på minoriteter i arbeidslivet handler om muligheten til å få en jobb. Det er færre studier av hvordan det går med dem som lykkes i å få seg arbeid. Dette spørsmålet er særlig relevant for de høyt utdannede etterkommerne. Søker de og får de jobber i etablerte bedrifter på linje med majoriteten, eller ser vi konturene av det vi kan kalle «etnisk nisjedannelse» på toppen av det norske arbeidsmarkedet?

I analysene har vi skilt mellom to ulike typer etniske nisjer: 1) Etniske nisjer i etablerte firmaer, hvor etterkommere får særskilte arbeidsoppgaver knyttet til sin bakgrunn, og 2) etnisk entreprenørskap, der etterkommere starter opp egne bedrifter, ansetter kolleger med samme bakgrunn som dem selv og hovedsakelig jobber med kunder eller klienter med innvandrerbakgrunn.

Pathways-prosjektets kvalitative eliteutvalg består av intervjuer

med til sammen 62 etterkommere fra Pakistan, Tyrkia, Marokko og India, som har lyktes å få seg jobb som leger, økonomer og advokater. Alle informantene våre var eller hadde vært orientert mot

» **Innen medisin ble etterkommere ofte bedt om å ta hånd om flerkulturelle pasienter eller fungere som tolk for kollegers pasienter.**

etablerte firmaer. Ikke desto mindre fant vi tendenser til etnisk nisjedannelse, men på ulike måter i de ulike yrkene.

Innen medisin arbeidet de fleste informanter i etablerte firmaer, men mange opplevde en form for «etnisk allokering» av arbeidsoppgaver, der de ofte ble bedt om å ta hånd om flerkulturelle pasienter eller fungere som

tolk for kollegers pasienter. Mange snakket også om forekomsten av «fastlegenisjer», der leger med innvandrerbakgrunn åpner fastlegekontor i innvandrerrettede områder og slik – bevisst eller ubevisst – primært jobber med flerkulturelle pasienter.

Innen økonomi hadde mange informanter ambisjoner om entreprenørskap, men ofte var disse knyttet til teknologisk innovasjon og ikke for eksempel til handel med bedrifter i foreldrenes hjemland. For mange av økonomene var situasjonen helt motsatt av situasjonen for legene: De ønsket at deres språk- og kulturkompetanse skulle utnyttes til fulle, men opplevde sjelden at denne kompetansen ble anerkjent i de etablerte bedriftene.

I advokatyret var begge formene for nisjedannelse utbredt. Informanter som jobbet innen straffe-, utlendings- og familierett, opplevde etnisk allokering av ar-

Foto: Syda Productions/Colourbox.com

beidsoppgaver tilsvarende legene. Samtidig hadde påfallende mange av informantene etablert egne firmaer, ansatt kolleger med samme bakgrunn og jobbet hovedsakelig med et flerkulturelt klientell.

Det er viktig å understreke at vi ikke fant entydige årsaker til disse formene for etnisk nisjedannelse. I noen tilfeller handlet det om reaksjoner på blokkerte muligheter i etablerte firmaer, i andre tilfeller

hadde nisjen oppstått som konsekvens av andre forhold. Studien viser likevel tydelig at høy utdanning ikke automatisk innebærer at etnisk bakgrunn blir irrelevant for muligheter og orientering.

Kilde: Midtbøen & Nadim (2019)

OPPLEVD DISKRIMINERING PÅ ARBEIDSPLASSEN

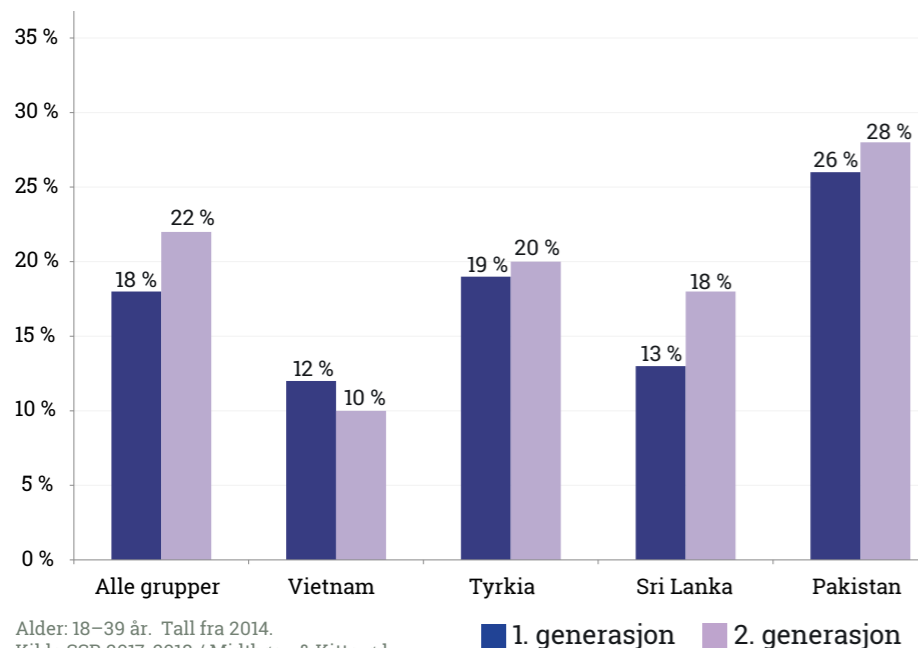
Etterkommere av innvandrere i Norge lykkes i stor grad med å omsette sine prestasjoner i utdanningssystemet til relevante posisjoner i arbeidsmarkedet. Dette er helt i tråd med de fleste teorier om assimilering. Men reduseres diskrimineringen over tid og generasjoner for dem som opplever sterk sosioøkonomisk mobilitet? I våre analyser av opplevd dis-

kriminering på arbeidsplassen, basert på tall fra Statistisk Sentralbyrås (SSB) levekårsundersøkelse blant personer med innvandrerbakgrunn, ser vi at dette ikke nødvendigvis er tilfellet. Mens 18 prosent av innvandrere fra Pakistan, Tyrkia, Vietnam og Sri Lanka oppgir at de har opplevd diskriminering på arbeidsplassen, oppgir 22 % av etterkommerne

fra de samme gruppene det samme. Diskriminerings erfaringer er særlig utbredt blant respondenter med pakistansk bakgrunn.

Multivariate analyser peker samtidig på at ulike dimensjoner ved assimilasjon trekker i ulik retning. Mens det å ha mange norske venner og kjenne tilhørighet til Norge er forbundet med lavere grad av opplevd diskriminering, er det å jobbe i yrker med høy status – for eksempel lederyrker og stillinger i politikk og akademia – forbundet med høyere grad av diskriminering.

Levekårsundersøkelsen bygger på tverrsnittsdata, noe som betyr at det er vanskelig å slå fast årsaksretninger. Funnene åpner likevel for interessante spørsmål for videre forskning. Er det for eksempel slik at assimilasjon i majoritetskulturen gir en beskyttelse mot diskriminering? Skaper høy utdanning større forventninger om likebehandling og høyere bevissthet om forskjellskapende mekanismer? Bidrar det å jobbe i høystatusyrker til større eksponering for diskriminering fordi personer med majoritetsbakgrunn dominerer i yrker med høy status?

Alder: 18–39 år. Tall fra 2014.
Kilde SSB 2017, 2018 / Midtbøen & Kitterød (kommer i 2019)

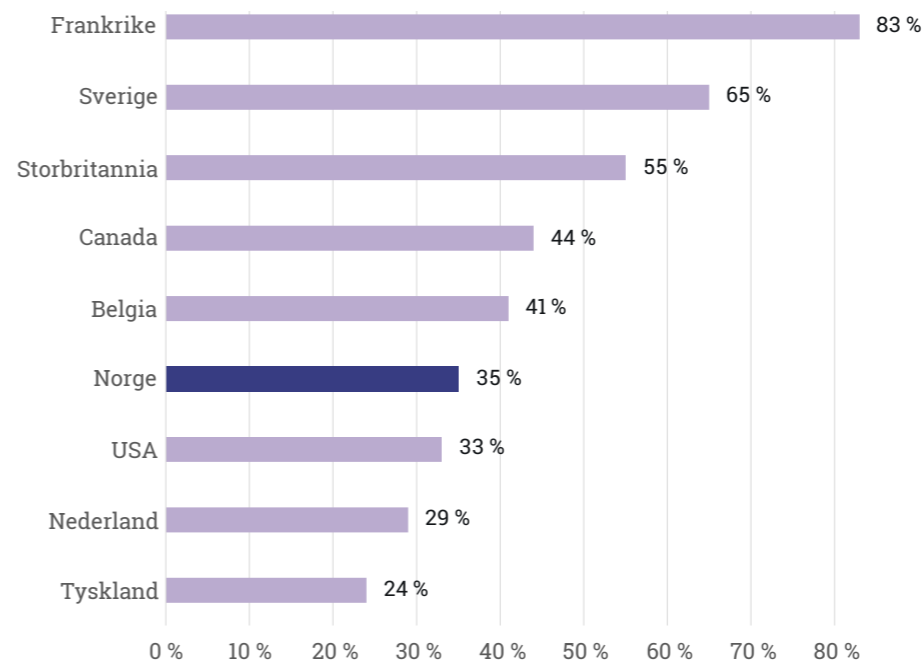
■ 1. generasjon ■ 2. generasjon

DISKRIMINERING I NORGE OG ANDRE LAND

Hvordan skiller Norge seg fra andre land når det gjelder omfanget av diskriminering i arbeidsmarkedet? En ny metaanalyse av diskriminering i ansettelsesprosesser gir en indikasjon. Analysen bygger på funnene fra samtlige felteksperimentelle studier av diskriminering gjennomført i ni land i Europa og Nord-Amerika

i perioden 1972–2016. Figuren viser hvor mange prosent flere jobbintervjuer søkere med majoritetsbakgrunn innkalles til, sammenlignet med likt kvalifiserte søkere med minoritetsbakgrunn. Tallene viser at norsk-pakistanske jobbsøkere i Norge diskrimineres på linje med afrikansk-amerikanere i USA. Omfanget av

diskriminering er imidlertid langt høyere i land som Frankrike og Sverige enn det er i Norge og USA. Metaanalysen viser også at synlige minoriteter diskrimineres i ansettelsesprosesser i alle land. Vi finner ingen signifikante forskjeller i omfanget av diskriminering mot kandidater med bakgrunn fra Afrika, Asia og Latin-Amerika; kandidater med bakgrunn fra Europa diskrimineres langt mindre. Om kandidatene har innvandret eller er født i landet, har ingen betydning for omfanget av diskriminering.

Kilde: Quillian, Heath, Pager, Midtbøen, Fleischmann & Hexel (2019)

I **felteksperimenter** sendes fiktive jobbsøknader med navn som signaliserer ulik etnisk eller religiøs bakgrunn til reelle stillingsutlysninger. Fordi søknadene er identiske når det gjelder utdanningsnivå, språk og øvrige kvalifikasjoner, gir slike studier direkte mål på diskriminering i ansettelser. Felteksperimenter er regnet som «gullstandarden» i forskning på diskriminering.

KONKLUSJONER

Pathways-prosjektet tegner et sammensatt bilde av hvordan det går med etterkommere av de første gruppene med arbeidsinnvandrere i Norge. På mange måter er det utvilsomt en suksesshistorie, i både utdanning og arbeidsliv, når man sammenligner dem med foreldrene som selv innvandet. Samtidig har etterkommerne høyere frafall i skolen, og lavere sysselsetting, enn majoritetsbefolkningen – og det er mange som opplever diskriminering og utstøting. Her er fem hovedfunn fra prosjektet:

1. Etterkommerne blir gradvis assimilert

Etterkommerne har betydelig sosial mobilitet når vi sammenligner dem med foreldregenerasjonen, og de er mer like majoritetsbefolkningen i utdanningsnivå og sysselsetting. Den etniske bakgrunnen deres er ikke avgjørende for hvilke posisjoner de tilegner seg i det norske samfunnet, selv om mange møter barrierer. Det er imidlertid betydelig variasjon både mellom og innad i grupper med ulik landbakgrunn.

2. Etterkommergruppen polariseres

Etterkommerne i Norge tar i større grad høyere utdanning enn sine jevnaldrende med majoritetsbakgrunn. Samtidig er det også en større andel av dem som dropper ut av videregående skole. Etterkommerne er overrepresentert i flere eliteyrker, blant annet som leger, men den totale sysselsettingen i gruppen er lavere enn blant majoriteten. Denne vertikale polariseringen er en viktig del av historien om etterkommere av innvandrere i Norge.

3. Det har skjedd en kjønnsrevolusjon i løpet av en generasjon

Kvinnerns deltakelse i både utdanning og arbeid har gjennomgått en revolusjon fra foreldregenerasjonen til etterkommerne. I foreldregenerasjonen er kvinnene i klart mindre grad utdannet og sysselsatt enn mennene. Blant etterkommerne tar en større andel kvinner enn menn høyere utdanning, og kvinnene er representert i arbeidslivet nesten på linje med mennene.

4. Den norske samfunnsmodellen er del av forklaringen

Ikke alle vestlige land har opplevd den samme utviklingen fra foreldregenerasjonen av innvandrere til etterkommerne. En viktig forklaring på den sosiale mobiliteten for etterkommere i Norge er kombinasjonen av en omfordelende velferdsstat, et gratis utdanningssystem, et regulert arbeidsmarked og sterke normer for kjønnslikestilling. Dette bidrar til å dempe betydningen av å vokse opp i lavinntektsfamilier med foreldre som har lavt utdanningsnivå – slik en større andel av etterkommerne har gjort.

5. Flere etterkommere opplever diskriminering og hindringer

Selv om mange etterkommere opplever sosioøkonomisk mobilitet, er de ikke nødvendigvis beskyttet mot å oppleve diskriminering og utstøting i utdanning og arbeid. Omfattende studier viser at det forekommer diskriminering i ansettelsesprosesser i Norge, selv om nivået er lavere enn i land som Frankrike og Sverige. Blant etterkommere som er i arbeid, rapporterer mer enn 20 prosent at de har opplevd diskriminering på arbeidsplassen – og andelen er større jo høyere opp i yrkeshierarkiet de kommer.

FORSKERNE

Arnfinn H. Midtbøen
prosjektleder, forsker I

Arnfinn H. Midtbøen er sosiolog og forsker blant annet på diskriminering i arbeidslivet, statsborgerskap og migrasjonsforskningens historie.

Marjan Nadim
forsker II

Marjan Nadim er sosiolog og forsker på innvandrere og etterkommere i utdanning og arbeid, likestilling i arbeidslivet, hatefulle ytringer og ytringsfrihet.

Sara Cools
forsker II

Sara Cools er samfunnsøkonom. Forskningen hennes tar for seg koblinger mellom familie og arbeidsliv, utdanning og økonomisk ulikhet.

Janis Umblijs
forsker II

Janis Umblijs er samfunnsøkonom og forsker på integrering av innvandrerbefolkningen, hvordan teknologisk utvikling påvirker arbeidsmarkedet, og betydningen av bolig for velferd.

Julia Orupabo
forsker II

Julia Orupabo er sosiolog. Hun forsker på inkludering og ekskludering i utdanning og på arbeidsmarkedet, med særlig vekt på kjønn, etnisitet og klasse.

Pål Schøne
forskningsleder

Pål Schøne er samfunnsøkonom og leder forskningsgruppen Arbeid og velferd ved Institutt for samfunnsforskning.

Marianne Røed
forsker I

Marianne Røed er samfunnsøkonom og studerer problemstillinger knyttet til utdanning, arbeidsliv, innvandring og internasjonal migrasjon.

Jørn Ljunggren
forsker II

Jørn Ljunggren er sosiolog. Hans forskningsinteresser er sosial ulikhet, klasseanalyse, sosial mobilitet, makt og bostedssegregasjon.

Hilde Lidén
forsker I

Hilde Lidén er sosialantropolog som arbeider med migrasjon, nasjonale minoriteter, barns oppvekst, familiepolitikk, integrering og menneskerettigheter i et generasjonsperspektiv.

Ragni Hege Kitterød
forsker I

Ragni Hege Kitterød er sosiolog. Hun forsker på arbeidsmarked, familiepolitikk, likestilling og pensjon.

Sahra Ali Abdullahi Torjussen

vitenskapelig assistent

Sahra Torjussen har en mastergrad i sosiologi fra 2018. I masteroppgaven sin skrev hun om fremstillingen av kolonialisme i norske skolebøker.

PUBLIKASJONER

Bratsberg, Bernt & Janis Umblijs (under arbeid)

Foreign Surnames and Labour Market Discrimination: Evidence from a Norwegian Surname Reform.

Korbøl, Aud og Arnfinn H. Midtbøen (2018)

Den kritiske fase: Innvandring til Norge fra Pakistan 1970-1973. Oslo: Universitetsforlaget.

Lidén, Hilde (under arbeid)

Trøblete veier gjennom utdanning.

Cools, Sara & Pål Schøne (2019)

Overgang fra utdanning til arbeid blant høyt utdannede etterkommere av innvandrere. *Tidsskrift for samfunnsforskning* 60(2): 140–165 ([open access](#)).

Lidén, Hilde (under arbeid)

Second generation and social mobility – the flip side of the coin.

Friberg, Jon H. og Arnfinn H. Midtbøen (2017)

Innvandrerne etterkommere: Teoretiske og komparative perspektiver. *Norsk sosiologisk tidsskrift* 1(1): 5–14 ([open access](#)).

Ljunggren, Jørn & Arnfinn H. Midtbøen (under arbeid)

Assimilation into what? The Second Generation in Norway's Class Structure.

Kitterød, Ragni Hege & Marjan Nadim (til andregangs vurdering)

Embracing Gender Equality: Gender-Role Attitudes among Second-Generation Immigrants in Norway.

Ljunggren, Jørn & Julia Orupabo (til vurdering)

The Moral Significance of Aspirations: The construction of higher education and future working-self among descendants of immigrants in vocational training.

Midtbøen, Arnfinn H. (2017)

Innvandringshistorie som faghistorie: Kontroverser i norsk migrasjonsforskning. *Nytt Norsk Tidsskrift* 34(2): 130–149.

Midtbøen, Arnfinn H. & Ragni Hege Kitterød (kommer 2019)

Beskytter assimilering mot diskriminering? Opplevd diskriminering blant innvandrere og etterkommere av innvandrere i det norske arbeidslivet. *Norsk sosiologisk Tidsskrift*.

Midtbøen, Arnfinn H. & Marjan Nadim (2019)

Ethnic niche formation at the top? Second-generation immigrants in Norwegian high-status occupations. *Ethnic and Racial Studies* 42:16, 177–195 ([open access](#)).

Midtbøen, Arnfinn H. & Marjan Nadim (kommer 2020)

Becoming elite in an egalitarian context: Pathways to law and medicine among Norway's second-generation, i Jens Schneider, Maurice Crul & Andreas Pott (red.), *New Social Mobility: Second Generation Pioneers in Europe*. Amsterdam: Springer.

Midtbøen, Arnfinn H. & Marjan Nadim (under arbeid)

Institutional mechanisms of advantage: Trajectories to high-status occupations among children of labour migrants in Norway.

Nadim, Marjan (2017)

Familien som ressurs eller hinder? Etterkommernes deltagelse i arbeid. *Norsk sosiologisk tidsskrift* 1(1): 35–52 ([open access](#)).

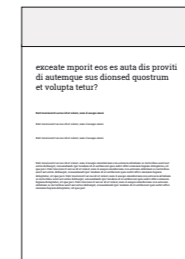
Orupabo, Julia, Ida Drange & Bente Abrahamsen (2019)

Multiple Frames of Success: How Second-Generation Immigrants Experience Educational Support and Belonging in Higher Education. *Higher Education* ([open access](#)).

Quillian, Lincoln; Anthony Heath; Devah Pager; Arnfinn H. Midtbøen; Fenella Fleischmann & Ole Hexel (2019)

Do Some Countries Discriminate More than Others? Evidence from 97 Field Experiments of Racial Discrimination in Hiring. *Sociological Science* 6: 467–496 ([open access](#)).

Røed, Marianne, Pål Schøne & Janis Umblijs (til andregangs vurdering)

Local Labour Market Conditions on Immigrants' Arrival and Children's School Performance.

FORMIDLING

I MEDIA

- Cools, Sara & Pål Schøne (2019). Utdanningssted forklarer ulikhet på toppen av yrkeshierarkiet. Dagens Næringsliv, 4. mai
- Midtbøen, Arnfinn H. (2017). Forskerne og innvandrerne. Klassekampen, 7. juni
- Midtbøen, Arnfinn H. (2017). Et innvandringsparadoks? Morgenbladet, 1. september
- Midtbøen, Arnfinn H. (2018). Vedvarende utenforskap. Morgenbladet, 18. mai.
- Midtbøen, Arnfinn H. (2018). Innvandringsforskningen som ble lagt bort. Morgenbladet, 28. september
- Nadim, Marjan (2016). Integreringens ignorerte gladhistorie. Dagsavisen, 15. mars
- Nadim, Marjan (2016). Integreringens lakmustest. Morgenbladet, 6. mai

FOREDRAG

- Lidén, Hilde (2018). Pathways to integration – foreløpige analyser. Kuben videregående skole, 18. januar
- Ljunggren, Jørn & Julia Orupabo (2017). Arbeiderklassen i det moderne kunnskapssamfunnet. Manifest årskonferanse, 14. mars
- Ljunggren, Jørn (2019). Ulike former for integrering – etterkommere av innvandrere i Oslo. Kuben videregående skole, 29. mai.
- Midtbøen, Arnfinn H. (2018). Etterkommere av innvandrere i Norge: Mobilitet, assimilering, diskriminering. Foredrag, Kunnskapsdepartementet, Oslo, 3. mai
- Midtbøen, Arnfinn H. (2019). Etterkommere av innvandrere i Norge: Mobilitet, assimilering, diskriminering. Foredrag, Integrasjons- og mangfoldsdirektoratet, Oslo, 26. februar
- Midtbøen, Arnfinn H. (2019). Den kritiske fase: Innvandring til Norge fra Pakistan 1970–73. Foredrag, Likestillings- og diskrimineringsombudet. Oslo, 4. mars
- Midtbøen, Arnfinn H. (2019). Etnisk diskriminering i arbeidslivet: Et forbigående fenomen eller permanent virkelighet? Innlegg på seminaret «Opplevd diskriminering i arbeidslivet», Oslo Rådhus, 29. april

- Midtbøen, Arnfinn H. (2019). Etterkommere av innvandrere i Norge: Mobilitet, assimilering, diskriminering. Foredrag, Likestillings- og diskrimineringsombudet, Oslo, 20. mai
- Nadim, Marjan (2017). Children of immigrants in Norway: Integration in education and work in a gender perspective. Ministry of education, meeting with UNESCO Assistant Director General for Social Science, 23. august
- Orupabo, Julia (2016). Etnisk mangfold og studenter i høyere utdanning og arbeid. Studieadministrasjonen HIOA, november
- Orupabo, Julia (2017). En interseksjonell forståelse av inkludering og ekskludering i høyere utdanning. Afrikansk studentforening, UIO, februar
- Orupabo, Julia (2017). Feil vei til integrering? Unge etterkommere i yrkesfagene. Fafo-konferansen, mars
- Orupabo, Julia og Hilde Lidén (2018). Å bli en «bra» person. Klasse, identitet og utdanningsaspirasjoner hos etterkommerne. Kuben videregående skole, januar
- Orupabo, Julia (2019). Etniske minoriteter i høyere utdanning. She-conference, Oslo Spektrum, mars
- Orupabo, Julia (2019). Feil vei til integrasjon? Etterkommere i yrkesfagene. Karrierenheten. Nationalteatret konferansesenter, april

- Orupabo, Julia (2019). Interseksjonalitet – hvordan erfarer studenter eksklusjon og inklusjon i møte med ulike kompetanseidealer? Ledelsen UIO, august
- Orupabo, Julia (2019). Ansettbarhet og etniske minoriteter på arbeidsmarkedet Oslo. Extra Large conference. Kulturhuset, september
- Konferanse: Etterkommere av innvandrere i komparativt perspektiv

Hva har økningen i antall ekteskap på tvers av etniske grupper å si for betydningen av rase og etnisitet i USA? Hvordan påvirker transnasjonale ekteskap integrering blant etterkommere av innvandrere? Hvordan påvirker utdanningssystemet og andre institusjonelle kjennetegn arbeidsmarkedstilknytningen til etterkommere av innvandrere i Europa? Dette var tre av spørsmålene som ble drøftet på vårt seminar i november 2018 med de tre ledende integreringsforskerne Richard Alba (CUNY), Katharine Charsley (University of Bristol) og Maurice Crul (Vrije Universiteit / Erasmus University), som alle sitter i Pathways-prosjektets referansegruppe.

Se video av seminaret her:
<https://bit.ly/35VUcyU>

ETTERKOMMERE AV INNVANDRERE I NORGE

MOBILITET, ASSIMILERING, DISKRIMINERING

En stadig større andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn er barn og barnebarn av innvandrere, født og oppvokst i Norge. De langsiktige konsekvensene av innvandringen på samfunnsnivå avgjøres på mange måter av hvordan det går med disse etterkommerne i utdanning og arbeid.

I forskningsprosjektet Pathways to Integration: The Second Generation in Education and Work in Norway har vi undersøkt hvordan barna til de første arbeidsinnvandrerne gjør det på videregående, i høyere utdanning og i arbeidslivet. Vi har blant annet studert frafall fra videregående skole, hvilke aspirasjoner elever i yrkesfaglig utdanning har, og hvem som tar eliteutdanninger innen medisin, juss og økonomi. Vi har undersøkt overgangen fra utdanning til arbeidsliv, etniske nisjedannelser på toppen av arbeidsmarkedet og opplevelser av diskriminering på arbeidsplassen.

Til sammen danner prosjektet et første, helhetlig bilde av de ulike veiene til integrasjon og marginalisering som kjennetegner den første og eldste gruppen av etterkommere i Norge. Her presenterer vi hovedfunnene våre.